

<SERMO 8>¹

<Dominica in Sexagesima>

<Ser>mo in prima d<om>nica <post> Septuagesimam fr<atris>

Guill<elmi> de Luci

<S>ufficit tibi gracia mea.

1 Et si gracia Dei sufficere debeat omnibus, precipue habundantia graciae debet sufficere. Apostolus Paulus non solum habuit gratiam Dei, set superhabundantiam graciae, *quia ubi habundauit delictum, superhabundauit² et gracia*. Et beatus Paulus plus habundauit in dono graciae quam in peccato habundauerat, quia ex Dei misericordia plus habundauit in gracia quam prius in peccato. Respiciatis epistolas Pauli, in quibus ostendit superhabundantiam graciae in ipso. Nusquam ostendit ita superhabundantiam graciae in tantum sicut in epistola hodierna. Videtur se iactare, set non est iactancia quia recitat bona sua, set coactus, unde dicit: *Factus sum insipiens: uos me coegistis*.

2 Recitat bona sua ad Dei glorificationem et pseudoprophetarum repressionem, ad Corintheorum prouocationem, et ad nostram edificationem. Inter alia que dicit in fine epistole, quatuor dicit precipue bona: <primo> eius raptum siue eleuationem ad diuinam uisionem siue ad tertium celum. Tercium celum dicitur tertium genus uisionis. Prima uisio est corporalis, secunda est ymaginaria, et tertia est intellectualis, qua uidetur Deus aperte, sicut uident eum angeli – ista uisio facta fuit Apostolo. Secundo recitat diuine dulcedinis pregustationem. Raptus iste fuit non solum ad tertium celum, set ad paradysum – nomine paradysi diuina dulcedo designatur. Tercio recitat diuinorum secretorum reuelacionem, quia *audiuit³ archana <uerba> que non licet homini loqui*. Oculus, inquit, *non uidit, nec auris audiuit* etc. Quarto recitat de futuris premiis assecurationem.

Vnde dicit:

Et dixit michi Dominus: ‘Sufficit tibi gracia mea’.

3 In quibus uerbis tangit sufficienciam diuine graciae <cum dicit>: *Sufficit*; secundo, graciae efficaciam cum dicit: *tibi*; tertium est graciae acceptacio cum dicit: *gracia mea*. Verum est quod sufficit gracia Dei. Set uerbo Dei possumus addere quod nichil aliud quam gracia Dei sufficit in presenti, et in futuro nichil sufficit nisi gloria, dicat igitur: Sufficit tibi gracia mea et nichil aliud.

4 De primo, scilicet quod⁴ sufficit gracia Dei, notandum quod si aliquid esset uenale quod esset tante uirtutis, quod qui illud haberet omnia haberet, omnia sciret, omnia posset, nihil mali posset ei accidere, et si aliquid mali accidisset ei, illud conuerteretur ei in bonum, non posset morte subitanea mori, et quando moreretur⁵

¹ Transcribed by Andrew T. Sulavik from base manuscript: (T) Troyes, Bibl. Municipale 951, ff. 19v-22r. Second manuscript witness: (B) Bruxelles, Bibl. Royale, 21861, ff. 55rb-59rb (without rubrics). J. B. SCHNEYER, *Repertorium*, v. 2, p. 477, n. 3 and 4; TH. KAEPPÉL, *Scriptores*, v. 2, p. 110, n. 1536.

² super-] ibi written and expunged, and super added above the line T

³ audiuit] uidit T

⁴ quod], nichil aliud added after and deleted T

⁵ moreretur] perpetuaretur added after and deleted, and moreretur added above the line T

uita eius perpetuaretur et regnum in⁶ morte acquireretur. Certe rex daret libenter regnum suum pro illa re. Illud potest facere gracia!

5 Primo dico: qui habet gratiam habet omnia, unde Apostolus: *Omnia uestra sunt, siue mundus, siue uita, siue mors, siue presencia, siue futura: uos autem Christi; Christus autem Dei.* Iustus habet omnia quia de omnibus facit utilitatem suam, unde in libro Sapientie: *Venerunt michi omnia bona cum illa.* Ergo illa recedente recedunt omnia bona. Mali de nullo faciunt utilitatem suam respectu uite acquirende, de bonis aliorum faciunt suum da<m>pnum. *Excecauit eos malicia eorum.* Vnde in Malachia: *Maledicam benedictionibus eorum.* Item in libro Sapientie: *Maledicta creatura eorum.* Dominus dixit Moysi: *Inuenisti gratiam coram me, <et> te noui ex nomine tuo. Ostendam tibi omne bonum.* Differt 'ostendere' in temporalibus et in spiritualibus. In temporalibus 'ostendere' hoc non est 'dare,' set in spiritualibus 'ostendere' est 'dare,' unde 'ostendere Dominum' est 'dare Dominum'. *Iustus deduxit Dominus per uias rectas; et ostendit illi regnum Dei,* id est dedit ei. Iusto omnia cedunt in salutem. Pauper de regno Francie facit suam utilitatem ipsum contempnendo. Igitur qui habet gratiam habet omnia.

6 Item qui habet gratiam scit omnia, scilicet ad salutem necessaria. Vna uetula quandoque plus scit de necessariis ad salutem quam unus magnus philosophus. Vnde dicitur in Iohanne: *Vnctio uos docet⁷ de omnibus.*⁸ Apostolus: *Ap<p>aruit gracia Domini nostri Ihesu Christi omnibus hominibus, erudiens nos,* scilicet preterita peccata ad detestandum, presencia bona ad contemplandum, futura pericula ad precauendum, Dei mandata ad implendum, futura supplicia ad timendum, et promissa premia ad desiderandum, *omnium artifex docuit eum.*

7 Item qui habet gratiam habet⁹ omnia, scilicet ad salutem necessaria potest pati et agere, unde Apostolus ad Philippenses: *Omnia possum in eo qui me confortat.* Libenter mutantur aliqui statum suum, set timent sibi quod non possent perseuerare. Cogitat: Deliciosus sum, non possem continere. Facile est omnia sustinere cum gracia, unde ad Timotheum: *Fili¹⁰ mi gracia Dei confortare.*

8 Item qui habet gratiam nichil mali potest ei accidere. Peccatum non potest esse cum gracia. Vere malum est quod a uero bono separat. Hoc facit peccatum. Iniquitates |20r| nostre diuiserunt inter nos et Deum nostrum. Augustinus dicit quod malum dicitur, eo quod nocet. Set nulla nocebit aduersitas, si non dominetur iniquitas. In Christo nullum fuit malum, set fuit in eo malum pene et tribulacionis. Ergo hoc non est uere malum. Super illud, *Habitabit lupus cum agno,* dicit Glossa: "Audient nichil bonum nisi uirtutem, et nichil malum nisi uicium."

9 Item qui habet gratiam, si acciderit ei malum, illud commutatur ei in bonum, quia *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*, "etiam mortalia peccata," ut dicit Glossa, "quia sunt occasio non accepta set data." Vnde in libro Sapientie: *<In> omnia transfigurata, nutriti graciae tue deseruiebat.*¹¹

10 Item qui habet gratiam non potest mori subitanea morte. Verum est quod potest preoccupari morte, quia *iustus etsi preoccupatus fuerit morte, in refrigerium erit.*

⁶ in] written twice T

⁷ docet] docebat T

⁸ omnibus] omitted but added above the line T

⁹ habet] perhaps it should read potest

¹⁰ Fili] confortare added after and deleted T

¹¹ deseruiebat] deseruierunt T

Cum gracia non potest improuise mori, semper prouisus est et paratus reddere animam suam Deo: *Habet animam suam in manu sua*. Aliqui habent animam suam post dorsum suum; non respiciunt eam. Peccatores quandoque languent per annum, et tamen improuise moriuntur et subito. Dixit Moyses in libro Numerorum: *Obsecro, Domine, ut interficias me, ut inueniam gratiam coram te*.

11 Item cum gracia in morte uita perpetuatur. In morte incipit uita uera sanctorum, unde passio sanctorum dicitur natale sanctorum. Vnde in libro Sapiencie: *Visi sunt oculis insipientium mori*; sequitur: *Illi autem sunt in pace*; *spes illorum immortalitate plena est*; in Iob: *Cum te consumptum putaueris, orieris ut lucifer*; et ad Romanos: *Stipendia peccati, mors. Gracia uero uita eterna*.

12 Item qui est in gracia regnum eternum acquirit, unde ad Romanos: *Sicut peccatum regnauit in mortem, ita gracia regnat in uitam eternam*, id est regnare facit. Patet modo quod gracia Dei sufficit.

13 Secundo uidendum est quomodo nichil aliud sufficit. Hic notandum quod in sacra Scriptura legimus quatuor que non sufficient. Econtra quatuor sunt que sufficient. Nulla persecutio sufficit hodie uel rancori, nulla carnalis delectacio sufficit uoluptati, nulla temporalis habundancia sufficit cupiditati, et nulla mundana gloria sufficit ambicioni. De istis dicitur in Prouerbiis: *Tria sunt insaciabilia. Infernus, os uulue, et terra que non saciatur aqua*; et quartum <est> ignis quod numquam dicit: 'Sufficit'. Per 'infernum' signantur inuidi et iracundi qui dolent de bonis aliorum; isti incipiunt hic esse in inferno. De istis dicitur: *Ignis succensus est in ardore, et ardebit usque ad inferni nouissima. Supercecidit ignis*, scilicet rancoris et inuidie, *et non uiderunt solem*, id est bonum alterius. 'Os uulue' signat desiderium concupiscentie. Per terram signantur cupidi, de quibus Apostolus ad Timotheum: *Qui uolunt diuites fieri, incidunt in temptationes, et in desideria multa <inutilia> et nociua que mergunt eos <in> interitum et perdicionem*. Qui mergitur similiter tenet quod habet. Vnde periculum est esse iuxta illos qui submerguntur. Sic qui in temporalibus merguntur similiter tenent que habent quamdiu uiuunt. Per ignem signatur ambicio dignitatum. Et ista quatuor non sufficient.

14 Dico quod aliqui habent rancorem apud alium, et tali nichil mali uel rancoris sufficit. Si accadat illi malum infortunii, desiderat quod accadat ei malum in corpore. Si malum habet in corpore, desiderat alter quod malum eueniat ei in anima. Vix potest bonum audire de alio. Si audit bonum de alio, adnichil[1]at <illud> uel diminuit, et si non potest hoc facere, intencionem peruertit, dicit quod est hypocrita. Exemplum habetis in Anthioco, qui, pre nimio rancore, quem habebat aduersus Iudeos non potuit saciari a Deo nichil rancore. Persecutus est omnes Iudeos; non parcebat etati nec sexui nec sanctitati. Dicitur ibi: *Set nec ista sufficient ei: set ausus est intrare templum uniuersa terra sanctius; et manibus immundis uasa sancta tractabat*. De istis immundis dicitur: *Lingua eorum gladius acutus. Gladius eorum intret primo in corda eorum*. Dicitur quod ausus est intrare templum uniuersa terra sanctius, id est quod ausus est sanctis uasis detrahare. Ista trip[p]lex inuidorum¹² tangitur in libro Sapientie: *Non suffecerat¹³ eis errasse circa Dei scienciam, set in magno uiuentes insciencie bello, tot et tanta mala perpetrati sunt. Et unus alium per inuidiam occidit. Non suffecerat¹⁴ eis*

¹² inuidorum] written twice T

¹³ suffecerat] suffecit T

¹⁴ suffecerat] suffecit T

errasse circa scienciam Dei. |20v| Sciencia Dei dicitur theologia, circa quam errant aliqui qui secundum philosophiam¹⁵ uolunt metiri diuina. Volunt determinare questiones theologicas difficillimas de predestinacione <et> de Dei cognicione secundum philosophiam. Absque dubio tales essent lapidandi, id est corrigendi duris uerbis. Scribitur: *Bestia que tetigerit montem lapidabitur.* Quantumcumque aliquis fuerit philosophus, tamen respectu secretorum Dei dicitur bestia. Quando talis de diuinis se intromittit, debet lapidari. Animalis homo non intelligit que Dei sunt. Qui numquam¹⁶ audiuisset logicam et intromitteret se de questionibus difficillimis logicalibus et naturalibus fatuus esset. Estne theologia peioris condicionis quam alie sciencie? Quomodo igitur qui numquam audiuit theologiam audebit determinare difficillimas questiones theologie? Si audiuisset per uiginti annos theologiam, uiderentur questiones iste sibi difficiliore quam modo. Periculum magnum est eas secundum philosophiam errare. Debent lapidari, id est corrigi. Vidi quando aliquis magister errauit in sophismatibus, uocauit eum¹⁷ cancellarius et precepit ei quod reuocaret errorem, et reuocauit. Ita deberent isti facere, et si nollent, deberent comburi!

15 Secundo non sufficit¹⁸ delectatio carnali uoluptati; semper plus et plus appetit. Dicitur in Prou.: *Sanguisuge due sunt filie que semper dicunt: 'Affer, <affer>'* – una filia est luxuria, alia est castrimargia.¹⁹ Carnalis uoluptas numquam sufficit, unde super illud Osee, Fornicabuntur etc., dicit Glossa: “Carnalis uoluptas numquam sufficit, et plus habita, famem parit.” “Insaciabilis est appetitus concupiscencie, <et> operacione congrua augetur.” *Vnusquisque temptatur a concupiscencia sua, abstractus et illectus.* Vult aliquis satisfacere concupiscencie sue ut destruat? Et si uideatur sopiri, tamen magis inualescit quando homo sati<s>facit concupiscencie. Gutta aque non exting<u>eret ignem, set magis augetur. Ita quanto²⁰ homo satisfacit ap<p>etitui suo, tanto magis augetur. Dicitur in Ecclesiastico: *Anima calida quasi ignis, non exting<u>etur donec aliquid²¹ gluciat,*²² id est nec post nec ante exting<u>etur. Hic est modus loquendi in sacra Scriptura, sicut dicitur: *Non cognouit eam donec peperit filium suum primogenitum,* id est nec post nec ante cognouit. Et similiter dicitur quod Helyas non uidit lucernam donec exting<u>eretur, id est numquam uidit eam. Et similiter dicitur noluit penitere donec mortuus est, id est numquam penituit. Videte quod carnalem delectationem uocat transglutitum. Quando aliquid transglutitur, post unum morsellum sequitur alius, ita post delectationem sequitur culpa siue obligatio ad penam. Momentaneum est quod delectat, set eternum <est> quod cruciat. Per minimam apparenciam decipit dyabolus; ostendit delectacionem et abscondit dampnationem. Alia filia sanguisuge est gula, que similiter numquam sufficit que semper dicit, “Affer, affer.” Post unum ferculum uult aliud, unde scribitur: Venter impiorum insaciabilis. Dicitur in libro Numerorum: *Numquid²³ multitudo bouum <et> ouium cedetur ut sufficiat ad cibum? Aut omne multitudo piscium maris congregabitur ut saciet*

¹⁵ philosophiam] ph'ica T

¹⁶ numquam] nonnumquam B

¹⁷ eum] in added after and expunged T

¹⁸ sufficit] odio et rancori added after and expunged T

¹⁹ castrimargia = gastrimargia

²⁰ quanto] quando T

²¹ aliquid] written twice, and the first aliquid is expunged T

²² gluciat = gluttiat

²³ Numquid] nonquid (!) T

eos? quasi dicat: Non post carnes uolunt pisces. Rogabimus Dominum, etc.

COLLATIO²⁴

<S>*ufficit tibi gracia mea.*

16 Dictum est in mane quod gracia Dei sufficit, et nichil aliud. Quomodo et quare gracia sufficit dictum est: quia qui habet gratiam habet omnia, scit omnia, nichil mali potest ei accidere, et si aliquid mali ei acciderit in melius commutatur, morte subita non moritur, et quando²⁵ moritur uita eius perpetuatur et regnum Dei ei debetur. Ad omnia alia sufficit. Qui habet gratiam potest omnia, unde ad Cor.: *Potens est Deus omnem gratiam facere habundare in uobis: ut in omnibus omnem sufficiencyam habentes, habundetis in omne opus bonum.* Dicit *omnem gratiam*, id est omnem effectum gracie, ergo ex Dei gracia est omnis nostra sufficiencia, et ex seipso est hominis insufficiencia. Ex se non potest homo nisi malum, Apostolus: *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis: set omnis sufficiencia nostra ex Deo est.* Non possumus aliquid boni cogitare ex nobis, unde Apostolus dicit: *Velle, adiacet michi: perficere autem <bonum>, non inuenio.* Ergo gracia Dei ad omne sufficit, et nichil aliud sufficit.

17 Hic apertissime possumus uidere homo factus est ad Dei ymaginem: *Faciamus, inquit, hominem ad ymaginem et similitudinem nostram.* Et dicit Augustinus: “Eo ipso homo ymago Dei est, eo quod capax Dei²⁶ est.” Ergo nichil potest ipsum replere nisi Deus. Si aliquod uas esset receptum uel capax maris, una gutta²⁷ aque <non> sufficeret ad replendum ipsum. Quicquid cogitari potest, totum guttule respectu bonitatis diuine: *Sicut gutta roris antelucani, sic ante te <est> totus²⁸ orbis terrarum.* Igitur cum anima sit capax Dei, quomodo sufficit ei gracia? Dicis quod nichil creatum sufficit ei, et gracia est quid creatum, ergo gracia non sufficit ei. Et hic uerum est in quantum gracia est quid creatum, set gracia non est sine Deo, nec potest conseruari in esse nisi ad presentiam Dei. <Sicut> quando cessat influencia solis, tunc cessat | 21r | lumen solis, ita quando homo peccatum facit, tunc cessat gracia, quia cessat influencia diuina. Qui habet gratiam, habet Filium et Patrem et Spiritum sanctum, unde in Iohanne: *Ad eum uenimus, et mansionem apud eum faciemus.* Ergo gracia²⁹ Dei sufficit, et nichil aliud sufficit.

18 Quatuor sunt que non sufficiunt, et econtra quatuor que sufficiunt. Nulla persequio³⁰ sufficit hodie uel rancori, nulla delectacio sufficit carnali uoluptati, nulla habundancia temporalis sufficit cupiditati, <et> nulla mundialis gloria sufficit ambitconi. De duobus prosequutum est; de aliis restat dicere.

19 Nulla temporalis habundancia sufficit cupiditati. Hic est *ignis qui numquam dicit: ‘Sufficit’*. Scribitur: *Ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera accipiunt.* Hic est *ignis usque ad consumptionem deuorans.* Isti signantur per terram que numquam siciatur aqua. Qui plura habent quandoque sunt inmisericordiores. Qui habet unam

²⁴ collatio] in the margin T

²⁵ quando] quare T

²⁶ Dei] eius T

²⁷ gutta = gutta

²⁸ totus] totum added after and expunged T

²⁹ gracia] mansio added after and expunged T

³⁰ persequio] written twice T

prebendam uult secundam, et qui habet secundam, uult terciam. Propter hoc dicitur in Ecclesiastico: *Insaciabilis est oculus cupidi in parte iniquitatis*, set <non> in parte equitatis, scilicet in dando eleemosinam. Magna iniquitas est quod homo habeat denarios in archa sua, et pauperes moriuntur fame. Contra tales dicitur in Ezechiele: *Sufficiat uobis, principes Israel, iniquitatem et rapinam intermittere*. Bernardus dicit quod “quicquid habes ultra uitulum et uestitum furtum est, rapina est.”

20 Quartum quod non sufficit est mundialis gloria, que non sufficit ambicioni. Vnde in libro Numerorum: *Sufficiat uobis, quod omnis multitudo sanctorum est*, <et> cum populo <est Dominus>: *Cur eleuamini filii Leui <super populum Domini>?* Sunt forte decem meliores te in episcopatu, et tu uis eis preesse! Si homo extendatur in altum secundum diminutionem³¹ suam, non eleuatur. Quando uero sine diminutione³² extollitur, tunc est eleuatio. Sic quando homo aliquid appetit, debet considerare statum suum, et meritum, et uitam, si deceat conditioni sue, et si merita sua sufficiant ad hoc, si non, tunc resiliat. Vnde dicit Apostolus ad Phil.: *Ego didici, in quibus sum, sufficiens <esse>*. Sequitur: *Scio humiliari*. Si homo consideraret suam sufficienciam, et sua merita quam minima sint, humiliaret se. Doctrina ordinatur ad scienciam. Et aliqui quanto plus addiscunt, minus sciunt. Qui nichil proficit est sicut Deus qui non potest proficere. Multi sunt in sc<h>olis humilitatis, caritatis, paciencie et obediencie, et minus sciunt post uiginti annos quam primo anno. De ista insufficiencia clericorum et prelatorum dicitur in Ezechiele notabile uerbum: *Sufficiant uobis omnia scelera uestra, domus Israel; eo quod inducitis filios alienos et incircumcisos corde et carne [et] in sanctuarium meum ut polluant illud; et offertis panem meum, et adipem et sanguinem, et dissoluitis pactum meum. Et non seruastis precepta mea et posuistis custodes in sanctuarium meum uobismetipsis*.³³ *Sufficiant uobis scelera uestra domus Israel*, id est uos clerici, scelera a uobis perpetrata qui additis peccatum peccato. Tangit quinque peccata repre<hen>sibilia in prelatis: primum est inequalis distribucio beneficiorum, secundum est indebita contractacio sacramentorum, tercium est irritatio promissionum, quartum est transgressio preceptorum, <et> quintum est negligencia in custodia bonorum spiritualium.

21 Primum dico peccatum quod reperitur in prelatis est inequalis distribucio beneficiorum quia inequaliter distribuuntur, conferuntur malis et frequenter dimittuntur bonis. Hic tangitur cum dicit: *Eo quod inducitis filios alienos incircumcisos corde in sanctuarium meum; et quare: ut polluant illud*.

22 Secundum peccatum prelatorum est indebita contractacio sacramentorum, et [sacramentorum] precipue eucharistie, quod tangit cum dicitur: *et offertis panem meum, et adipem et sanguinem*. Tangit tria que sunt in sacramento eucharistie, scilicet panis, caro et sanguis. De istis scribitur: *Qui manducat indigne, iudicium sibi manducat*.

23 Tercium est irritatio promissionum, scilicet promissionis generalis in baptismo, et promissionis specialis in suscepcione regiminis. Hic tangitur cum dicit: *Et dissoluitis pactum meum in omnibus <sceleribus uestris>*.

24 Quartum est transgressio preceptorum, quod notatur cum dicit: *Et non seruastis precepta mea*.

³¹ diminutionem] dimensionem T

³² diminutione] dimensione T

³³ uobismetipsis] uobismetipsos T

25 Quintum est negligencia in custodia bonorum spiritualium, quod notatur cum dicit: *et posuistis custodes in sanctuarium <meum> uobismetipsis*, id est in spiritualibus. Quidam magnus prelatus noluit cuidam committere calat<h>um pirorum, et commisit ei magnam curam animarum! De istis potest dici: *Deus, uenerunt gentes in hereditatem tuam; polluerunt templum sanctum tuum; posuerunt iherusalem in pomorum custodiam*. Vtinam tanta cura esset animarum et diligencia, quanta est in piris!

26 Sunt igitur quatuor que non sufficiunt.

27 Econtra sunt quatuor que sufficiunt. Et possumus addere duo, et si placet, contra insufficienciam persecucionis ponere sufficienciam perpessionis et tolerancie; | 21v | contra insufficienciam carnalis uoluptatis est sufficiencia culpe preterite et presentis penitencie; contra insufficienciam cupiditatis et auaricie est sufficiencia paupertatis uoluntarie; contra insufficienciam ambicionis est sufficiencia consolacionis et dulcedinis interne; quinta sufficiencia est operacionis bone; sexta et ultima <sufficiencia> est beatitudinis eterne.

28 Primo, dico quod nulla persecucio sufficit odio uel rancori, set econtra sufficit toleranciam habere et perpessionem, unde in Matth.: *Non est discipulus maior magistro, nec seruus maior domino. Sufficit uobis si me³⁴ persecuti sunt, et uos persequentur. Si patrem familias uocant Belzebub,³⁵ ergo <quanto magis> et domesticos eius?* Qui consideraret penam³⁶ futuram sufficeret ei pena presens inflicta. Si aliquis esset condempnatus, sufficeret ei quod liberaretur ieunio unius diei. Qui deberet bibere totum mare, et semper³⁷ deberet esse in bibendo, sufficeret ei quod tota bibicio illa commutaretur in bibicione<m> unius³⁸ gutte. In inferno punietur peccator pro omnibus peccatis suis similiter et semel. Deberet ei <sufficere> quod commutaretur pena eterna in temporalem. Dicitur II° Regum: *Misertus Dominus super afflictos; dixit angelo percutienti: 'Sufficit: nunc contine manum tuam,'* quasi dicat: Sufficit michi pena presens. Qui puniatur in presenti non punietur in futuro, unde in Naum: *Non consurget duplex iniquitas*. Dauid peccauit peccato superbie quia numerauit populum. Et data est ei optio trium penarum quid eligeret, scilicet an penam septem annorum, que est pena inferni, an penam septem septimanarum, que est purgatoria pena, an penam septem dierum, que est penitencia presens. Et ipse elegit penam septem dierum. O quam bonum forum est quod pena eterna commutatur in temporalem! Dicit: *Sufficit tibi: nunc <contine manum tuam>*, quasi dicat: †In futuro eleuabit³⁹ manum secundum quod aliquis uult grauius percutere, set hic leuat magister manum.† Et si homo leuat hic manum suam se affligendo, Dominus extendet manum in retribuendo.

29 Secundo, contra insufficienciam carnalis uoluptatis est sufficiencia culpe preterite et presentis penitencie. Vnde beatus Petrus in prima canonica sua dicit: *Sufficit nobis⁴⁰ preteritum tempus ad consummandam uoluntatem gencium <qui ambulauerunt> in luxuriis, in desideriis, in comessacionibus, ut iam non deliciis hominum, set uoluntati Dei, quod relinquitur est temporis Deo uiuamus*. Sufficit pauperi quod habeat reliquias diuitis. Fecisti multa fercula in diuiciis, in deliciis, in honoribus, sufficiat tibi

³⁴ me] uos added after and expunged, and me was written above the line T

³⁵ Belzebub = Beelzebub

³⁶ penam] presentem added after and deleted T

³⁷ semper] senper T

³⁸ unius] diei added after and expunged T

³⁹ eleuabit] nunc added after and expunged T

⁴⁰ nobis] ad added after and expunged T

preteritum tempus expendisse in peccatis, <ut> residuum temporis uiuas Deo. Dicitur de Acab quod non suffecit ei quod ambularet in peccatis patris sui Ieroboam, set duxit uxorem Iezabel. Iezabel interpretatur ‘sterquillinium,’ et signat pessima peccata, de quibus non audemus imitare nec loqui, et durant in quibusdam usque ad mortem. Contra istam insufficienciam requiritur sufficiencia presentis penitencie, de qua dicitur in tercio <libro> Regnum de Helya cum fugeret Iezabel *et perrexit per desertum, dormiuit, et petiuit anime sue ut moreretur. Sufficit*, inquit, *tolle animam meam*. Dormire est⁴¹ delectacionibus uac[cl]are. *Petiuit anime sue*, id est animalitati, ut moreretur, id est mortificaretur. *Et dixit ei angelus: Surge, et comede: grandis enim restat tibi uia*. Et inuenit ad capud suum panem subcinericium, et uas aque, in quo intelligitur attitudo penitencie. Notabile uerbum quod dicit quod fugiebat Iezabel, que interpretatur ‘sterquillinium’. *Perrexit per desertum, per uiam unius diei*, et tunc *petiuit anime sue ut moreretur*. Helyas dormiens typum gerit aliquorum dormiencium in peccatis. Incipiunt facere penitenciam et non uadunt nisi iter unius diei per desertum, et dicunt: “Vellem modo mori. Sufficit michi.” Set angelus dixit ei: “Grandis tibi restat uia,” <quasi dicat>: parum fecisti adhuc de penitencia, oportet eam hic facere uel in futuro. Sufficit penitencia in qua sunt tres diete, scilicet contricio, confessio et satisfactio. De nouo incipiamus facere penitenciam. Aliqui totum amittunt quia ieiunant in peccato, <et> in magna septimana uel forte in uigilia Pasche uadunt ad confessionem. Penitencia in peccato facta non est satisfactoria. Quando aliquis currit extra uiam, non appropinquat ad terminum. Oportet primo facere primam dietam.

30 Tercia sufficiencia est paupertatis uolunta[us]rie, de qua in libro Sapiencie: *Melior est pauper sufficiens sibi*⁴² *quam uir gloriosus et indigens pane*. Et in Thobia dixit Anna: *Sufficiebat nobis pau|22r|pertas nostra, ut diuicias computaremus, quod*⁴³ *filium nostrum uideremus*. Non debemus contempnere pauperes. Qui esset electus in aliquo loco, et haberet magnum depositum in fidelissimo loco depositum, et esset her[r]es regni, non contempneretur. Tales sunt pauperes, unde in canonica Iacobi: *Nonne pauperes elegit Deus in hoc mundo, diuites in fide, heredes regni?*

31 Quarta sufficiencia est consolacio dulcedinis interne. Qui internam dulcedinem habet de facili omnes mundi honores contempnit. Dicitur in libro Iudicum quod *uenerunt ligna ad ficum, et dixerunt ei: ‘Impera nobis.’* Et dixit ficus: *‘Numquid possum dimittere dulcedinem meam et fructus meos dulcissimos ut inter cetera ligna promouear?’* Dicitur in Ecclesiastico: *Mel inuenisti, comede quod sufficit*. Mel in cera est diuinitas in humana natura. Aliqui nimis comedunt, aliqui parum. Set parum comedunt, qui celestia contemplantur; nimis comedunt, qui totaliter occupant se in contemplacione celestium, ita quod non curant de cura animarum. Deberent ascendere et descendere, unde dixit Moyses: *Sufficit uobis quod in monte mansistis: reuertimini, et uenite ad montana Amorreorum, et ad loca humilia*.

32 Quinta sufficiencia <est> operationis bone, de qua in Ecclesiastico: *Vita operarii sufficientis sibi condulcabitur, et in ea inueniet thesaurum*. Scribitur: *Operamini uitam que non perit*. Et in Ecclesiastico: *Quodcumque <facere> potest manus tua instanter*

⁴¹ est] in added after and expunged T

⁴² sibi] written above the line T

⁴³ quod] eum added after and expunged, and quod written above the line T

operare. Dicit in ea inueniet thesaurum. Thesaurus per diuersa tempora congregatur et simul accipitur. Ita multitudo bonorum operum facit thesaurum, quem homo inuenit in morte, Iob: *Quasi effodientes thesaurum; gaudentque uehementer cum inuenerint sepulcrum.* Solebant homines quondam thesaurum suum ponere in sepulcris, et ideo gaudebant qui querebant thesaurum quando inueniebant sepulcrum. Si desiderat homo uitam et scienciam, debet multiplicare bona opera ut inueniat thesaurum in morte. Sancti enim mortem habent in desiderio, uita in paciencia.

33 Vltima sufficiencia est beatitudinis eterne, de qua Ps.: *Saciabor cum apparuerit gloria tua.*⁴⁴ Et in euangelio dixerunt discipuli ad Dominum: *Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis.* Rogabimus Dominum etc.

⁴⁴ tua] mea T